

Høring om liturgier for tredagershøytiden – skjærtorsdag, langfredag og påskenatt

Høringsuttalelse fra Presteforeningen

Generelle merknader

Liturgier og gudstjenesteordninger er et viktig uttrykk for gudstjenesteforståelse og gudstjenestefeiring i Den norske kirke. Det er naturlig at enkelt-liturgier fra tidligere ordninger bringes i samsvar med ny gudstjenesteordning, slik det nå gjøres med «tre-dagers-høytiden». Et sentralt anliggende i alt arbeid med liturgier og gudstjenesteordninger er å sondre mellom det Den norske kirke som helhet må ha av vedtatt gudstjenesteordninger, og det som bør og kan skje lokalt. Dette vil blant annet gjelde Tre-dagers-høytiden der det er naturlig at Den norske kirke har liturgier som legger til rette for å kunne se disse tre gudstjenester som en helhet. Samtidig vil det å gjennomføre hele tre-dagers-høytiden, kun være aktuelt for et fåtall av kirkens ca 1200 sokn, selv om den er et samarbeid mellom flere sokn. Et sentralt anliggende må være at de sokn som legger opp til påskefeiring uten hele tre-dagers-høytiden ikke påføres et inntrykk av at de har en ufullstendig påskefeiring.

Det er et språk mellom høringsdokumentets formuleringer om ressursmateriale, lokale skikker og variasjoner på den ene siden, og på den andre siden den tyngden som legges i å argumentere for tredagershøytiden som en sammenhengende helhet. Også der påskenattsgudstjeneste feires i dag, vil det være færre og til dels andre gudstjenestedeltakere enn på skjærtorsdags- og langfredagsgudstjenestene.

Til Alminnelige bestemmelser for tredagershøytiden

Presteforeningen mener det ikke bør legges føringer i Alminnelige bestemmelser om at menigheten «normalt» bør feire alle tre gudstjenester. Det liturgiske materialet bør presenteres som en mulighet for menighetene til å feire de tre gudstjenestene i sammenheng dersom man ønsker. Det gjenspeiler de praktiske realitetene, de innarbeidede tradisjonene og de økonomiske ressursene. Når det i høringsdokumentet (s.5) konstateres at «Et flertall av menighetene i Den norske kirke vil antagelig ikke gjennomføre hele det gudstjenesteprogrammet som ligger i forslaget, i tillegg til høytidsgudstjeneste på påskedag (evt. andre påskedag)», burde konsekvensen være at man unnlot å presentere tredagershøytiden som normal, og dette sannsynlige flertallet av menigheter som et slags unntak. Det liturgiske materialet for fullstendig tredagershøytid bør derfor fremstilles som en ressurs for menighetene, og uten forventning om at menighetene «normalt» bør feire alle gudstjenestene.

Presteforeningen foreslår derfor følgende endringer i Alminnelige bestemmelser for tredagershøytiden:

Pkt. 1: Siste setning utgår. Planen for påskens gudstjenester vil framgå av gudstjenesteforordningen og menighetsrådets gudstjenesteplan. Sammen med lokal grunnordning for hovedgudstjenesten i soknet, tar disse opp i seg lokal praksis og sedvane knyttet til påskefeiring i soknene. Det er ikke nødvendig med en egen ny plan, og det er uheldig om det framstår som en forventning om at det skal lages enda en plan.

Pkt. 2: Presteforeningen mener det ikke skal stå at menigheten «normalt» skal feire alle disse tre gudstjenestene. Vi foreslår følgende omformulering av punktet:

«De tre dagene skjærtorsdag, langfredag og påskeaften/påskenatt *kan i tråd med økumenisk tradisjon gi* en samlet liturgisk ramme rundt påskens drama. Gudstjenestene på disse dagene *kan*

danne en helhet. Liturgiene for skjærtorsdag, langfredag og påskenatt er utformet som et ressursmateriale som gjør det mulig å feire gudstjenestene som en sammenhengende helhet, men gudstjenestene kan også feires som enkeltstående gudstjenester i tråd med lokale gudstjenesteplaner, tradisjoner og skikker.

Pkt. 3: Første avsnitt strykes. Presteforeningen vil påpeke at den etablerte forståelsen av formuleringen 'Lokal grunnordning' er knyttet til 'Lokal grunnordning for hovedgudstjeneste' i Den norske kirke. Det fremstår som utydlig når 'Lokal grunnordning' i forslaget brukes med en annen betydning, her tredagershøytiden.

Punkt e. endres til «Om det skal brukes røkelse under én av påskens gudstjenester. Menighetsrådet skal hensynta astmatikere ved spørsmål om bruk av røkelse. Hvis en menighet ønsker å bruke røkelse, skal feiringen av enten påskenatt eller påskedag skje uten bruk av røkelse.»

Presteforeningen mener man bør vurdere innføring av røkelse ut fra synspunktet om inkluderende gudstjenesteliv. Nylig er glutenfritt nattverdsbrød innført som følge av hensyn til de med glutenintoleranse, hensyn til astmatikere må inngå i vurderingen av bruk av røkelse. Samtidig er røkelse tatt i bruk i noen liturgiske fornyelsesmiljøer i Den norske kirke, og er del av en bred økumenisk tradisjon med lang liturgisk historie. Likevel mener Presteforeningen at hvis det åpnes for bruk av røkelse i Den norske kirke, bør det skje i begrenset omfang. I denne forbindelse bør det gjøres en nærmere prinsipiell og praktisk drøfting av temaet. Det bør også utarbeides veiledningsstoff og nærmere beskrivelse av liturgisk bruk av røkelse i alminnelige bestemmelser, her, og i alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten.

Pkt. 4 er unødig byråkratisk. Der menigheter går sammen om feiring av gudstjenestene i tredagershøytiden, avgjør vertsmenighetsrådet for den enkelte gudstjeneste ordningen.

Til Kirkerådets høringsspørsmål:

Spørsmål 1: Er høringsinstansen enig i at de tre gudstjenestene på skjærtorsdag, langfredag og påskenatt presenteres som en helhet?

Presteforeningen mener presentasjonen av de tre gudstjenestene som en helhet bør tones noe ned ved å ta bort ord som 'bør' og 'skal' fra forslaget til alminnelige bestemmelser, og presenteres som en mulighet i tråd med gammel kirkelig og økumenisk tradisjon, samtidig som det må kommuniseres respekt for at denne tradisjonen ikke har vært levende i norsk liturgisk tradisjon etter reformasjonen, og at det mange steder ikke vil være aktuelt å feire hele tredagershøytiden.

Fra et menighets-ståsted er det ikke noe nytt at påskens gudstjenester sees i sammenheng og utgjør en helhet. Det som er nytt er hvilke gudstjenester som inngår i denne helheten. Skjærtorsdag, langfredag og påskedag utgjør for mange sokns vedkommende en slik sammenstilt enhet. Også når feiringen av disse gudstjenestene skjer i et samarbeid mellom flere sokn, har de like fullt blitt sett i sammenheng. Tre-dagers-høytiden har som forutsetning at alle gudstjenestene inngår, og det innføres dermed «en høytid» i høytiden, som til nå ikke har vært en del av mange menigheters plan for påskens gudstjenester. Slik liturgi for tredagershøytiden presenteres – som en helhet hvor påskedags høytidsgudstjeneste ikke inngår, kommuniserer det på tvers av innarbeidet liturgisk tradisjon i vår kirke.

Spørsmål 2: Hvilken betegnelse passer best for disse tre gudstjenestene?

Tredagershøytiden

Tredagershøytiden – påskens triduum X

Ingen av disse

Dette under forutsetning av at Tredagershøytiden presenteres som en liturgisk ressurs for menighetene. Angående bruk av latinsk benevnelse av høytiden ble det gjort valg under utarbeidelse av liturgien for hovedgudstjenesten av 2011 å beholde de latinske benevnelserne av liturgiske ledd i hovedgudstjenesten i tillegg til norske benevnelser. Noen argumenterte også den gang for at latinske benevnelser på liturgiske ledd i tillegg til norske, har stått seg godt i ny gudstjenesteordning, og knytter an til den historiske og økumeniske tradisjonen Den norske kirkes gudstjenestefeiring står i.

Spørsmål 3: Er høringsinstansen enig i at det gis anledning til å ha fotvasking som liturgisk ledd på skjærtorsdag?

Ja X

Nei

Kommentar

Av Veiledningen til Fotvasking framgår det at fotvasking ikke er et liturgisk element som de tilstedeværende inviteres til å delta i, men et dramatiserende element av teksten om fotvaskingen. At man tar inn i gudstjenesten element som åpner opp for å ta flere sanser i bruk og på ulike måter levendegjøre bibeltekstene, er i tråd med den tenkning som ligger til grunn for dagens gudstjenesteordning, og slik sett et godt element.

Men – det er et spørsmål om menighetsrådet skal vedta et slikt tekst-dramatiserende element i den lokale grunnordning - eller om det ligger til tjenestegjørende prests myndighetsområde å levendegjøre tekstlesingen – eventuelt som et element i prekenen – især når denne teksten er pretekst (3.rekke).

Dersom menighetsrådet vedtar dette som et fast liturgisk element i hver skjærtorsdagsgudstjeneste, innfører det en ekstra tekstlesing i gudstjenesten, med unntak av de år det er den teksten som leses som evangelietekst.

Fotvasking er foreslått å komme under punkt 16 Kunngjøring. Dette oppleves som en unaturlig plassering – løsrevet fra kontekst. Det vil være mer naturlig å knytte det til tekstlesings/prekendelen, alternativt i umiddelbar nærhet til nattverd-delen.

Spørsmål 4: Er høringsinstansen enig i omfanget på veiledningen til fotvasking?

Ja

Nei, den er for omfattende.

Kommentar

Høringsspørsmålet burde gå på innholdet i veiledningen. Omfanget er mindre interessant løsrevet fra innholdet.

Man bør tenke nøye gjennom den fysiske plasseringen av handlingen i kirkerommet i forhold til synlighet, og antall personer som vaskes – så ikke selve handlingen blir for lang og menigheten mister fokus.

Et viktig moment i vurderingen av om en skal ha fotvasking i gudstjenesten, er hva en slik eksemplarisk fotvasking kommuniserer. Det er vanskelig i vår tid å formidle radikaliteten som fotvaskingen betød i den nytestamentlige kontekst. Derfor risikerer man å kommunisere en svekket forståelse og på tvers av fotvaskings opprinnelige betydning, hvis den står ufortolket. Kan det implisitt kommunisere noe avgrensende, og oppfattes som at det å få vasket føttene er noe som er forbeholdt noen få, spesielt utvalgte? I så fall kan det bli stående i spenning til den åpne invitasjonen til nattverdbordet. Vi mener det derfor er en sentral oppgave for predikanten å fortolke fotvaskings betydning og som nevnt under vår kommentar til spørsmål 3, bør den legges til tekstlesning/prekendel i gudstjenesten.

Spørsmål 5: Er høringsinstansen enig i forslaget til avdekking av alteret etter gudstjenesten?

Ja **X**

Nei

Kommentar Tilslutning under forutsetning at ordningen er valgfri. Vi er spørrende til punktet i veiledningen (s. 30) om at de som har tjeneste i gudstjenesten kan kle av seg stola. En slik symbolsk handling kan fort fortolkes som at de tjenestegjørende kler av seg tjenesten og symbolsk legger den ned i påvente av feiringen av Kristi oppstandelse. Dekking av alter mv. skjer igjen på nytt ved påskenatt eller påskedag. Men det fremkommer ikke noe sted i forslaget at tjenestegjørende prest ikke skal bære stola under langfredagsgudstjenesten, noe som heller ikke ville være rett etter vår kirkes ordning og lære. Avkledningen av stola skjærtorsdag kan dermed fremstå som inkonsekvent. En slik inkonsekvens vil ikke være knyttet til avkledning av messehagel skjærtorsdag og påkledning ved nattverdfeing påskenatt eller fra gudstjenestens begynnelse påskedag.

Spørsmål 6: Slutter høringsinstansen seg til liturgi for skjærtorsdag som helhet?

Ja

Nei **X**

Kommentar

Det er i forslaget lagt opp til tre ulike element som kan integreres i skjærtorsdagsgudstjenesten:

1. Fotvasking
2. Alment skriftemål
3. Avdekking av alteret

samt et måltid i forkant.

Her vil det være viktig at man på hvert sted tar inn de element som menigheten vil være fortrolig med, og at man har et blikk på helheten for at ikke gudstjenesten skal oppleves «overlesset».

Det er gode grunner for å ha måltidet i forkant, slik høringsforslaget legger opp til. Samtidig vil det være menigheter som har kveldsmat etter gudstjenesten, og som vil ønske å fortsette med det. Det er viktig å ha med seg at måltidet og gudstjenesten er to separate deler – og at man ikke føler seg på utsiden av det som skjer i gudstjenesten fordi den innehar for mange referanser til det som skjedde i måltidet. Det bør også kunngjøres at måltidet og gudstjenesten er separate. Noen vil ønske å komme til en gudstjeneste, men vil av ulike grunner kunne synes måltidsfellesskapet blir utrygt eller

påtrengende, mens andre vil oppfatte måltidsfellesskapet som givende. Det bør tas hensyn i begge retninger.

Angående den ny-formulerte forbønnen: komposisjonen av henvisning til Kristus og forbønns-emner har i seg en blanding av påstand og bønn, som kan være litt forstyrrende.

Presteforeningen er spørrende til at velsignelsen utelates dersom gudstjenesten inngår i en feiring av de tre gudstjenestene i sammenheng som en helhet. Velsignelsen utelates pr nå ikke i noen gudstjeneste/kirkelig handling, og avdekking av alteret kan uansett skje etter velsignelsen. Selv om gudstjenestene er planlagt å stå i sammenheng med hverandre, er gudstjenestene likefullt enkeltstående og for dem som bare er på denne gudstjenesten i løpet av den stille uke kan det virke det rart/et savn å ikke få velsignelsen.

Spørsmål 7: Er høringsinstansen enig i at det gis anledning til korsmeditasjon som et liturgisk ledd på langfredag?

Ja **X**

Nei

Merknader til utformingen

Spørsmål 8: Slutter høringsinstansen seg til øvrige endringer i langfredagsgudstjenesten?

Ja

Nei **X**

Kommentar

Presteforeningen støtter innføring av innledende bønn. Presteforeningen gir tilslutning til refleksjonen i presentasjonen (s 4) tilknyttet at preken/tekstmeditasjon opprettholdes.

Det er positivt med utarbeidelse av en fastekollekt tilknyttet Langfredag, men Presteforeningen har samme anmerkning som for forbønnen skjærtorsdag angående fastekollektens språklige utforming som en blanding/veksling av påstand og bønn.

Synspunktet angående velsignelse under skjærtorsdag, gjelder også langfredag. Den bør ikke utelates, heller ikke der de tre gudstjenestene feires som en sammenhengende helhet. Blant Jesu siste ord på korset var bønnen: Far i dine hender overgir jeg min ånd. Dersom velsignelsen skal tas ut, bør den erstattes av en lignende «overgivelsesbønn».

Spørsmål 9: Slutter høringsinstansen seg til muligheten for en mer omfattende inngangsdelt i påskenattsgudstjenesten?

Ja **X**

Nei

Kommentar Tilslutning under forutsetning at det er valgfritt.

Spørsmål 10: Er høringsinstansen enig i at menighetsrådet kan beslutte å bruke røkelse?

Ja X

Nei

Spørsmål 11: Er høringsinstansen enig i tilfanget av tekstlesninger?

Ja

Nei X

Kommentar

Presteforeningen er spørrende til deler av tekstutvalget, særlig Jes. 55, 1-11, Ordspråkene 8, 1-8 og Esekiel 37, 1-14. Ifølge veiledningen skal tekstene være «sentrale tekster som forteller fra frelseshistorien». Det framstår uklart hvorfor disse tekstene er tatt inn i tekstutvalget, noe som i så fall bør begrunnes eller gjøres rimelig i veiledningen.

Spørsmål 12: Sluttes høringsinstansen seg til øvrige endringer i ordningen for påskenatt?

Ja X

Nei

Kommentar

Spørsmål 13: Sluttes høringsinstansen seg til forslaget bruk av alternativ liturgisk farge på skjærtorsdag og langfredag?

Ja X

Nei

Kommentar

Spørsmål 14: Sluttes høringsinstansen seg til forslaget til alminnelige bestemmelser?

Ja

Nei X

Kommentar

Se innledningsvis, til Alminnelige bestemmelser for tredagershøytiden.

Spørsmål 15: Har høringsinstansen prøvd ut noen av de liturgiske ordningene?

Ja

Nei X

Spørsmål 15a: Har utprøvingen påvirket besvarelsen av høringen

Kommentar

Spørsmål 16 Andre kommentarer

Se generelle merknader innledningsvis.

I veiledningen forekommer flere formuleringer av typen «...bør dette forberedes grundig på forhånd» (s. 31 om meditasjon over korset), «Det anbefales at gudstjenesten forberedes grundig» (s. 32 om påskennattsgudstjenesten) og «Hvis en velger denne varianten, er det viktig å øve på forhånd» (s. 34 om nattverd påskennatt). Presteforeningen mener denne typen formaninger ikke hører hjemme i en liturgisk veiledning, men ligger innebygd den liturgiske profesjonaliteten til prester (og kirkemusikere) som har ansvar for ledelse og gjennomføring av gudstjenestene.

For Presteforeningen 11.05.2021

Martin Enstad, leder